

О. О. Фастовець, Інститут туризму федерації профспілок України

ІНТЕРАКТИВНА МОДЕЛЬ ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМ МЕНЕДЖЕРАМ ТУРИЗМУ

Фастовець О. О.

Інтерактивна модель викладання професійно-орієнтованих дисциплін майбутнім менеджерам туризму

В статті аналізуються особливості сучасного стану підготовки фахівців для сфери туризму. Необхідність удосконалення системи підготовки фахівців обумовлена соціальним замовленням суспільства, вимогам, які ставляться до випускників ВНЗ роботодавцями, споживачами туристичних послуг, існуючою конкуренцією на ринку праці.

Основна увага приділяється впровадженню в навчальний процес інтерактивної моделі проведення занять під час вивчення курсу «Організація транспортних подорожей та перевезень туристів» на факультеті туристичного менеджменту.

Ключові слова: професійна підготовка менеджерів туризму, інноваційні технології, інтерактивна модель підготовки.

Фастовець О. А.

Интерактивная модель преподавания профессионально-ориентированных дисциплин будущим менеджерам туризма

В статье анализируются особенности современного состояния подготовки специалистов сферы туризма. Необходимость усовершенствования системы подготовки специалистов обусловлена социальным заказом общества, требованиями, которые предъявляются к выпускникам ВНЗ работодателями, потребителями туристических услуг, существующей конкуренцией на рынке труда. Основное внимание уделяется внедрению в учебный процесс интерактивной модели проведения занятий во время изучения курса «Организация транспортных путешествий и перевозок» на факультете туристского менеджмента.

Ключевые слова: профессиональная подготовка менеджеров туризма, инновационные технологии, интерактивная модель подготовки.

Сфера туризму в Україні розвивається стрімко та динамічно. Про це свідчать статистичні показники туристичних потоків та обсяги валютних надходжень до бюджету України. Так за даними Державного комітету статистики України за період 2000–2011 р. чисельність громадян України які виїжджали за кордон зросла з 13,4 млн. у 2000 р. до 19,77 млн. у 2011 р., тобто на 26%, а чисельність іноземних відвідувачів збільшилась з 6,43 млн. у 2000 р. до 21,41 млн. у 2011 р., тобто в 3,3 рази [5]. Чисельність працівників туристичних підприємств України становить близько 113,3 тис. осіб, а з урахуванням мультиплікативного ефекту на інші галузі господарства (транспорт, торгівля, зв'язок) у обслуговуванні туристів задіяні від 1,8 до 2 млн. осіб.

Таким стан розвитку сфери туризму вимагає наявності високопрофесійних фахівців. На час проголошення незалежності України вже функціонували такі ланки професійної підготовки фахівців туризму: профорієнтація (первинна туристична підготовка); професіоналізація (отримання професії); післядипломна освіта (перепідготовка та підвищення кваліфікації). Але саме на протязі 90-х рр. ХХ ст. відбувається активний розвиток вищої професійної туристичної освіти, виникають спеціалізовані ВНЗ туристичного профілю. У 1994 р. до переліку напрямів підготовки фахівців туризму з вищою освітою введено напрям підготовки – "Менеджмент" (з відповідними туристичними спеціалізаціями), який до початку 2000-х рр. став наймасовішим за чисельністю тих, хто навчається. На початку ХХІ ст. (2002 р.) було започатковано напрям підготовки "Туризм" (наказ МОНУ від 08.04.02, № 241). Навчальні заклади почали готувати фахівців зі спеціальностей "Туризм" і "Готельне господарство" (освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр", "спеціаліст", "магістр") та "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" (освітньо-кваліфікаційний рівень "молодший спеціаліст"). Зазначимо, що із упровадженням в освітній процес напряму підготовки "Туризм" можна вважати завершеним становлення вітчизняної системи підготовки фахівців

сфери туризму в цілому та вищої професійної туристичної освіти зокрема. В Україні затверджена модель фахівця з кожної кваліфікації сфери туризму; розроблені галузеві стандарти вищої освіти та стандарти ВНЗ нового покоління з урахуванням потреб розвитку туризму.

Нині підготовку туристичних кадрів в Україні здійснюють понад 140 ВНЗ різних форм власності та рівнів акредитації.

Підготовка фахівців з туризму акредитована:

- у класичних університетах країни, де на географічних факультетах створені спеціалізовані кафедри туризму;
- в університетах економічного профілю (колишніх економічних і торгово-економічних);
- у технологічних університетах (харчових технологій, легкої промисловості);
- у вузько-профільних ВНЗ (культури і мистецтв, туристичного бізнесу, педагогічних, авіаційних і морських і т.д.). які охоплюють актуальні спеціальності, орієнтовані на попит на ринку освітніх послуг (менеджер туризму, менеджер готельно-ресторанного бізнесу).

З 27 серпня 2010 року в переліку спеціальностей підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» включено спеціальність 14010301 «Туризмознавство» (за видами).

Виникнення та розвиток нових напрямів туризму обумовило необхідність цілого комплексу спеціалізацій, у межах яких виникли та сформувалися певні «школи туризму» (термін школа характеризує не навчальний заклад, обсяг дефініції, що не знаходяться у протиріччі один до одного). Як вважають дослідники В.О. Квартальнов та І.В. Зорин у світовому менеджменті туризму виділяють сім спеціалізованих шкіл: туроперейтінгу, гостинності, екскурсознавства, рекреалогії, менеджменту, економіки та інформатизації. У залежності від того який вуз закінчує майбутній фахівець, він має диплом бакалавра з туризму, менеджменту туристичної індустрії, менеджменту готельно-ресторанного господарства та виходить на ринок

праці. Для сфери туризму, яка у суспільстві має економічну, освітньо-виховну, соціальну функції. питання якості кадрів є ключовим питанням розвитку. Від вирішення цього питання, без перебільшення, залежить стратегія розвитку національного туризму, імідж країни на туристичному ринку світу.

Сучасні тенденції розвитку сфери туризму в Україні стимулювали зростання чисельності фахівців сфери туризму на ринку праці. Проблема удосконалення системи професійної освіти в туризмі детермінована соціальним замовленням суспільства, вимогам, які ставляться до випускників ВНЗ роботодавцями та споживачами туристичних послуг, існуючою конкуренцією на ринку праці.

У системі професійної підготовки відбувається пошук форм та методів підготовки майбутніх фахівців, які здатних до професійної діяльності у складних ринкових умовах. Збільшується значення інноваційних методів навчання, спрямованих на розвиток творчих здібностей особистості, підвищення її пізнавальної активності, адаптації до нових умов ведення бізнесу.

Одними з найбільш ефективних є інноваційні технології навчання. Так, на думку відомого російського дослідника теорії проблемного навчання М.М. Скаткіна «Знання, що знайдені власними зусиллями думки, більш свідомо засвоюються та триваліше закріплюються в пам'яті» [1, с.55].

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності використання інноваційних технологій навчання як засобу моделювання професійної діяльності майбутніх менеджерів туризму в процесі навчання.

Основним завданням є обґрунтування ефективності використання інноваційних технологій в моделюванні професійної діяльності майбутніх менеджерів туризму в процесі вивчення дисциплін професійно-орієнтованого та вибіркового циклів. Соціально-педагогічні аспекти інноватики освітньої діяльності вивчали відомі дослідники: А.С. Макаренко, К.Д. Ушинський та ін. Питання теорії та практики розробки та впровадження різноманітних

інноваційних форм та технологій, спрямованих на вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. розглядали: А.А. Артемьєва, А.А. Вербицький, В.Я. Платов, С.О.Сисоєва, В.А.Трайнев та ін.

Питанням активізації навчально-пізнавальної діяльності присвячені дослідження Л.С. Вигодського, А.Л. Денисової, А.А. Миролубова, С.Л. Рубінштейна та ін. Моделювання професійної підготовки як засіб її оптимізації вивчали І.В. Драгомирецький, М.М. Скаткін, В.А. Сластенін, І.К. Ситіна та ін. Дослідженням проблем підготовки кадрів для туризму присвятили свої праці О.О. Бейдик, Л.В. Кнодель, В.Т. Лозовецька, О.О. Любіцева, П.О. Масляк, Н.С.Мартінова, Г.І. Михайличенко, Я.Б. Олійник, Т.Г. Сокол, Л.В. Соловей, Т.І.Ткаченко, В.К. Федорченко, Г.С. Цехмістрова, П.Г. Шищенко, Г.П.Щука.

Встановлено, що при *традиційній* моделі навчання студент, виступає у ролі «об'єкта» навчання. Він повинен засвоїти і відтворити основну базу знань з предмету, слухаючи лекції, працюючи з теоретичним матеріалом. Так інформативно-презентаційні методи навчання представлені усними методами навчання: лекція (вступна, підготовча, мотиваційна, установча, лекція-монолог, лекція-показ); пояснення, репродуктивне опитування; наочними: демонстрація, слайди, плакати, відео, Internet; самостійна робота: вправи, задачі, лабораторні завдання, практичні вправи за зразком, робота з підручником, науково-методичною, довідниковою літературою тощо.

Активна модель навчання сприяє стимулюванню пізнавальної активності і самостійності студентів. Студент виступає в ролі «суб'єкта» навчання, виконує творчі завдання, вступає у діалог із викладачем. Провідними є практичні та частково-пошукові методи. Так алгоритмічно-дійові методи навчання можуть бути представленими: *діалогічними*, такими як лекція-бесіда, лекція-провокація, лекція із застосуванням дидактичних методів (метод мозкової атаки, кейс-метод, метод дискусії тощо), інструктаж, дискусія, семінар, консультація; *предметно-груповими*: практичні вправи,

конкурси, лабораторна робота, гра (ділова, рольова, імітаційна), самостійна робота, творчі завдання як правило домашні.

Інтерактивна модель розглядає навчання як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [2, с. 4]. Викладач студенти є «рівноправними суб'єктами» навчання. У навчальному процесі домінують: проблемна лекція, лекція-прес-конференція, бінарна лекція, лекція-шоу; самостійна робота на семінарських та практичних заняттях: групові проекти, бізнес-плани, прес-конференції, круглі столи, тренінги (корпоративні, психологічні, бізнес-тренінги).

Вважаємо надзвичайно перспективним включення до навчального процесу такого виду практико-орієнтованих технологій як тренінги. Під тренінгом доцільно розуміти комплекс вправ, які планомірно здійснюються з метою формування та вдосконалення умінь та навичок, підвищення ефективності діяльності. Цей комплекс вправ здійснюється за методикою, розробленою на науковій основі під керівництвом кваліфікованого фахівця [3, с. 70]. Під час тренінгу здійснюється «навчання через дію». Викладач виступає у ролі організатора та консультанта, він не нав'язує готові знання, а спрямовує слухачів курсів на розв'язання типових проблем. Одним з важливих умов успішного використання тренінгу є чітке планування: формулювання теми, виділення у ній основних питань, розробка детального сценарію до кожного з них, встановлення часових обмежень та вивчення конкретної проблеми.

Наступною умовою успішності при плануванні тренінгового курсу є підбір матеріалу для викладання. Перш за все мається на увазі формування блоків інформації яка доводиться аудиторії та розподіл її таким чином, щоб кожне заняття включало наступні елементи: мотивацію. інформаційну частину (блок інформації), практичне застосування набутих знань, рефлексію (повторення).

Вибір оптимальної для тренінгу техніки залежить від багатьох факторів. Найбільш важливим є мета тренінгової програми. Якщо студентам необхідно довести важливу інформацію, то використовуються інформаційні техніки (лекція у поєднанні із груповими дискусіями). У випадку необхідності відпрацювання роботи у групі використовуються імітаційні ігри. Якщо необхідно позбавитися технологічних помилок, то – кейс-стаді. Проте можливо одночасно поєднувати кілька технік. Важливою складовою тренінгової програми – оцінка її ефективності, визначення досягнутих результатів. Критерії оцінювання поділяється на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх критеріїв відносять: оцінку корисності тренінгу самими учнями; демонстрацію досягнень у тренінгових вправах. Зовнішні фактори характеризують вплив тренінгу на реальну працю (зміни ефективності праці на робочому місці та у роботі підрозділу під час практики).

Професійно-орієнтовані дисципліни туристичного профілю належить до дисциплін із швидкими оновленням змісту матеріалу та варіюванням змісту, що відображає сучасний стан ринку туристичних послуг, їх вивчення вимагає застосування активних форм навчання. Сфера туризму динамічно змінюється, тому зміст навчальних програм, які відображають реалії туристичного бізнесу оновлюється та вдосконалюється безперервно. Тренінги, ще не набули широкого розповсюдження в системі підготовки майбутніх менеджерів туризму у ВНЗ, проте саме вони переважають в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників сфери туризму.

У ВНЗ одним з інноваційних методів навчання, що набув поширення, є моделювання майбутньої професійної діяльності в процесі створення ситуацій виробничого характеру. Такий метод доцільно використовувати при вивченні професійно-орієнтованих дисциплін, серед яких «Організація транспортних подорожей та перевезень туристів» на базі факультету туристичного менеджменту Інституту туризму ФПУ [4].

Теми дисципліни «Організація транспортних подорожей та перевезень туристів» охоплюють основні технологічні процеси створення транспортного туру та насичені специфічними туристичними термінами. Матеріал дисципліни тісно пов'язано з програмами основних професійно-орієнтованих дисциплін «Основи туризмознавства», «Організація обслуговування в готелях та туристичних комплексах», «Анімація в туризмі», «Маркетинг в туризмі», та є максимально наближеною до реальної діяльності майбутніх менеджерів туризму в туристичній фірмі.

Робота імітує виробничу діяльність співробітника туристичної фірми, основною метою якого є розробка напрямів відпочинку та створення нового туристичного продукту. Теоретичний модуль дисципліни включає вивчення змісту основних та допоміжних операцій із створення турпродукту. На перших лекціях студенти опановують професійною термінологією та отримують знання про системність технологічного процесу у створенні туристичного транспортного маршруту. Запропонований матеріал підкріплюється відвіданням майстер-класів провідних спеціалістів туристичних компаній під час проведення Туристичного салону та Українського туристичного форуму та знайомство із особливостями технології туристичної діяльності та презентації турів відомих туристичних підприємств.

Практична частина курсу має на меті ознайомлення студентів із особливостями діяльності майбутніх менеджерів туризму під час створення, просування, реалізації та споживання туристичних послуг. Основна увага приділяється типовим та нетиповим операціям, які складають цикли та процеси туристичної діяльності. Основною метою практичного модуля було створення нового або аналіз вже існуючого на вітчизняному туристичному ринку туру. Разом із студентами були визначені основні етапи, що відповідали особливостям діяльності в туристичній компанії. Заняття мали вигляд робочих засідань, під час яких представлялись результати діяльності із виконання технологічних операцій та обговорювались проблеми, що

виникли під час виконання завдання. З метою забезпечення побудови дисципліни на основі моделювання майбутньої професійної діяльності доцільним виявилось проведення круглого столу із обговорення типових проблем під час організації технологічної діяльності. Під час роботи над проектами турів студенти мали можливість виділити і більш детально проаналізувати дії за одним з циклів технологічних процесів туристичної діяльності, що був на їх погляд особливо складним в реальній туристичній діяльності.

Таким чином, робота над власним творчим проектом була результатом підсумкового модулю, який дав нам можливість наблизити навчальний процес до реальної діяльності майбутнього менеджера туристичної фірми. Наприкінці навчання студенти презентували свої творчі проекти. В ході презентації студенти також оцінювали рішення колег за кожен етап технологічного процесу та дати загальну оцінку роботи скориставшись бланками оціночних листів. Крім того творчі проекти мали можливість бути реалізованими під час майбутньої діяльності. Під час моделювання майбутньої професійної діяльності ми приділяли особливу увагу моделюванню майбутньої професійної діяльності:

- активному використанню теоретичних знань дисциплін «Туристичне країнознавство», «Туристичне краєзнавство», «Організація обслуговування туристів у готелях та туристичних комплексах»;

- активізації роботи із спеціалізованими інформаційними джерелами (сайтами провідних туристичних фірм, спеціалізованими інформаційними порталами, системами пошуку та бронювання послуг готелів, туристичними довідниками, каталогами); аналізу та оцінці дій студентів;

- прийняттю оптимальних та ефективних рішень;

- творчому підходу до ідей та програм турів.

Важливим етапом роботи студентів над творчими проектами було оформлення туристичних документів (бланків ваучерів, договорів, страхових полісів, супроводжуючої документації).

Таким чином, в процесі вивчення дисципліни професійного циклу «Організація транспортних подорожей та перевезень туристів» нами було реалізовано принцип моделювання професійної діяльності майбутніх менеджерів туризму за допомогою інтерактивних технологій навчання як: круглі столи, дискусія, творчий проект, майстер-клас, тренінги, проектні та ситуаційні завдання тощо. Більшість з них було орієнтовано на реальну практичну діяльність суб'єктів туристичної діяльності, що сприяли набуттю позитивного досвіду.

Важливе значення в організації вивчення дисципліни мало проектування спеціального навчально-виробничого середовища, основою якого стало соціальне партнерство – створення умов для діяльності майбутніх менеджерів туризму та професіоналів туристичного бізнесу. Це сприяло стимулюванню активної навчальної діяльності студентів, формуванню та вихованню відповідальності за власну діяльність вже під час навчання у ВНЗ.

На нашу думку, впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес підготовки майбутніх менеджерів туризму у ВНЗ повинно враховувати Болонські ініціативи, і зокрема сприяти активізації розробки нових підходів до організації роботи студента.

Кардинально змінюється роль викладача, якщо традиційно у ВНЗ провідною була діяльність викладача, яка зводилась до передачі певної суми знань і нагляду за студентами в аудиторії, забезпечення їх завданнями для самостійної роботи у поза аудиторний час. Такий підхід обмежував розвиток самостійності та креативності студентів. Перехід до активної та інтерактивної моделі навчання сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців, здатних у складних економічних умовах вирішувати завдання

розробки та просування якісного турпродукту та створенню позитивного іміджу України на світовому туристичному ринку.

Література

1. **Скаткин М.Н.** Активная познавательная деятельность учащихся / Михаил Николаевич Скаткин. – М. : Народное образование, 1996. – 276 с.
2. **Інтерактивні** технології навчання / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко, Г.І.Коберник та ін. – К.: Наук думка, 2004. – 85 с.
3. **Пугачев В.П.** Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом / В. П. Пугачев. – М. : Аспект Прес, 2000. – 285 с.
4. **Фастовець О.О.** Організація транспортних подорожей та перевезень туристів / О.О.Фастовець. – К., Вид-во ФПУ, 2007. – 233 с.
5. **Туристичні потоки.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>. – Загол. з екрану.

Fastovets O.O.

Interactive model of teaching professionally-orient disciplines future managers of tourism

The author analyzes the peculiarities of the current status of tourism managers' training. The necessity of enhancing tourism employee's training system comes out of social demands and requirements to the higher education graduates by employers, consumers of tourist services and the competition in the labour market.

The main attention is paid to introducing interactive teaching models within the subject learning "Organization of Travel and tourists' Transportation" at the faculty of Tourism Management.

Key words: professional tourism managers, innovative technique, interactive teaching model.

Відомості про автора

Фастовець Оксана Олексіївна – канд. пед. наук; доцент кафедри спеціальних туристичних дисциплін факультету туристичного менеджменту Інституту туризму Федерації професійних спілок України. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики викладання професійно-орієнтованих курсів для майбутніх менеджерів туризму «Туристичне

країнознавство», «Організація транспортних подорожей та перевезень туристів», «Географія туризму».

Стаття надійшла до редакції 15.09.2012 р.

Прийнята до друку 28.09.2012 р.